

Självkänedom, Korpo, 23 juli 2016

Hugo Strandberg

[Se Hugo Strandberg, *Self-Knowledge and Self-Deception* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015), kap. 1-4]

γῶθι σεαυτὸν (över ingången till templet i Delfi): förstå din egen begränsning. Besinning och måtta, i kontrast till hybris. Vad visdom är. Skalman.

Sokrates: hans vishet består inte i att han vet mer än andra, utan i att han vet att han inte vet. Hans vishet, det i vilket han är överlägsen andra, är hans självkänedom.

Vända blicken från objekten för kunskap till subjektet.

Filosofi handlar om självkänedom.

Begreppen belyser varandra.

Det 'själv' som självkänedom handlar om kan inte vara ett objekt vilket som helst – de frågor vi ställer i de olika fallen är väldigt olika.

Den typ av självkänedom som är svår att uppnå. (I många filosofiska diskussioner står självkänedom för en typ av kunskap som jag måste ha, som alltså inte bjuder några svårigheter överhuvudtaget.) Men var ligger egentligen svårigheten?

Empiriska fakta gällande mig själv som jag inte känner till.

Min bristande kunskap här handlar inte specifikt om mig. De skillnader som finns är mer eller mindre triviala.

Den speciella svårigheten: subjekt och objekt sammanfaller. Om min självkänedom fördjupas blir jag en annan än jag tidigare var. Självkänedom och psykologi.

Vad gäller psykologisk kunskap finns distinktioner att göra. Om jag intresserar mig för någon viss psykologisk

teori, behöver den teorin inte handla just om mig. Vad kan vi säga om intresset? Intresset kan vara av samma generella typ. En annan möjlighet är mitt intresse är av ett mer självcentrerat slag.

Med andra ord finns det frågor som teorin inte kan ge mig svar på: självkänedom kan inte vara en fråga om teoribildningar överhuvudtaget, inte heller psykologiska, för den självkänedom jag talar om här handlar bland annat just om min relation till, till exempel, teoribildningar. Är det vettigt att intressera sig för psykologiska teorier? Om det är det, hur bör det intresset se ut? Det är frågor som en psykologisk teori själv inte kan ge mig svaret på – om ett sådant svar står att finna i en bok, är ju frågan fortfarande på vilket sätt jag bör förhålla mig till detta svar.

Exempel: person som pratar om sina dåliga sidor för att slippa ta itu med dem. Inser detta, och tar det till ämne för nya saker han pratar om.

Hur korrekt en viss insikt än är, är det alltid möjligt att ta till sig den på ett förljuget sätt.

Inte *vad* jag vet, utan *hur* jag gör det. Oändlig reflexion?
Nej, exempel: modejournalist vs hängiven entusiast. Att inte fundera över något kan utgöra en överlägsen självkänedom – *hur* mer centralt än *vad*.

När är en viss typ av uppmärksamhet riktad mot mig själv bra resp. dålig? Beror på vad den är riktad mot. Uppmärksamheten förändrar. Självkänedom kan därför beskrivas på två olika sätt, med utgångspunkt från vägen, med utgångspunkt från målet. Med utgångspunkt från vägen: kunskapsaspekt som är tänkt att förändra. Med utgångspunkt från målet: det liv där problemet inte finns.

Självkänedom är ytterst sett ett särskilt *sätt* att vara.
Lära känna en annan människa – ett nytt sätt att vara.

Svårigheten med självkänedom ligger därför *inte* i svårigheten att förena subjekt och objekt. Den svårigheten är generell.

En moralisk svårighet! Begreppen belyser varandra.

Självkännedomens motsats: självbedrägeri.

Självbedrägeri kan sägas finnas med i all moralisk försyndelse. När jag gör ont vet jag inte helt vad jag gör. Det visar ångern, som innebär en djupare förståelse för vad jag gjort. Men det jag känner ånger för är inte ett enkelt misstag, som i fallet när någon skadar sig för att jag inte varnade henne för den kommande olyckan, en olycka som jag inte kunde förutse. Den förståelse som ångern ger, däremot, är en vars tidigare avsaknad var i *någon* mening avsiktlig och menad.

Man kan också vända på det, och säga att självbedrägeri är som sådant en moralisk fråga. Att säga att en okunskap är självbedrägeri är att markerar den moraliska innebörden.

Varför bedrar vi oss här? Exempel: den deprimerade vännen. Inte viljekonflikt, konflikt intern till min vilja. Inte heller en konflikt mellan min vilja och något externt. Självbedrägeri: det skenbara sättet att lösa problemet på, när det råder en konflikt mellan min vilja och något som

inte är den men ändå inte externt, när jag alltså på något sätt inser att min *motvilja* är problemet men utan att göra upp med denna motvilja.

Faktum är att även ett motvilligt besök inte kan beskrivas som enbart motvilligt: skälet till att jag besöker henne, om jag gör det, är ju att jag bryr mig om henne, och det är samma omsorg, samma kärlek, som gör att jag inte bara rakt ut kan säga till mig själv att jag struntar i henne, för det gör jag ju faktiskt inte. Jag kan bara låtsas inför mig själv att jag inte bryr mig om henne, men faktumet att jag bara låtsas visar att jag faktiskt bryr mig om henne.

Självbedrägeri är alltså ingen viljekonflikt. Inte heller en konflikt mellan min vilja och något som är helt externt till mig. Konflikten en konflikt mellan viljan och något som ändå är mitt, men inte av en viljekaraktär utan av långt högre dignitet. Att säga 'långt högre' dock vilseledande, eftersom låter som om skillnaden var kvantitativ, och kvantitativa skillnader kan alltid i princip utjämnas. En moralisk fråga! Moral kan här inte förstås som en fråga om socialt tryck, om seder och bruk. Socialt

tryck och seder och bruk kan peka i alla möjliga riktningar, och moraliska frågor aldrig så påtagliga som när jag upplever att jag måste gå emot just dem. Framför allt skulle en analys av moral i termer av socialt tryck, i termer av seder och bruk, sitta fast i ett viljeperspektiv, där inget annat än viljekonflikter och konflikter mellan min vilja och yttre tvång finns. Många av filosofins etablerade begreppspår otillämpliga här, som det mellan subjektivt och objektivt: moral är subjektiv = bara viljekonflikter kan finnas; moral är objektiv = moral något jag måste ta hänsyn till oberoende av vad jag vill, kan därför aldrig förklara hur jag kan uppleva min egen motvilja som problem.

Hur ska då moral beskrivas? En beskrivning som väl fångar in vad det rör sig om i det exemplet jag givit ovan och som dessutom undviker alla dessa teoretiska fallgropar är att den ena polen i konflikten är viljan, den andra kärlek. Självbedrägeriets dynamik! Vad självkännedomen handlar om: att i ånger få syn på sina avfall från den kärlek som ändå är ens egen, men inte

bara få syn på den utan också fullgöra den rörelse som ångern utgör, framemot ett annat sätt att leva.